

LAND ART CONTEMPORARY

JAARVERSLAG

STICHTING LANDART CONTEMPORARY

(LACDA)

2019

www.landartcontemporary.nl

POSTADRES

Land Art Contemporary
Hoofdstraat 47
7751 GB Dalen

INHOUDSOPGAVE

- 1. ALGEMEEN**
- 2. ACTIVITEITEN VERSLAG 2019**
- 3. FINANCIËEL VERSLAG 2019**
- 4. ACTIVITEITEN VOORGAANDE JAREN**

1. ALGEMEEN

Oprichting

Stichting LACDA is in januari 2011 opgericht door de Familie Sanders -ten Holte. Familie ten Holte heeft van oudsher een band met Drenthe en de familie Sanders is met drie generaties kunstverzamelaars actief in de hedendaagse kunstwereld. De familie wil de historische banden die zij met de regio heeft graag verbinden met haar interesse voor internationale hedendaagse kunst en besloot daarom tot de oprichting van stichting LACDA. De stichting kent de volgende doelen:

Het bevorderen, onderhouden en ontwikkelen van kunstprojecten, meer in het bijzonder Land Art projecten in Drenthe en daarbuiten en het verrichten van onderzoek naar kunstprojecten, meer in het bijzonder Land Art projecten in Drenthe en daarbuiten.

De stichting tracht haar doelen te verwezenlijken door:

- *Het ontsluiten van eerdere kunstprojecten, meer in het bijzonder Land Art projecten en het ontwikkelen van scenario's voor nieuw te realiseren projecten;*
- *Het organiseren van kunstprojecten in het bijzonder Land Art projecten;*
- *Het opzetten en beheren van een documentatieprogramma;*
- *Het verzorgen van Artist-in-Residence programma's.*

Stichting LACDA is geworteld in Drenthe en opereert vanuit een programma waarbij ze steeds nieuwe allianties sluit met instellingen die passen bij de inhoudelijke agenda. De stichting maakt daarbij gebruik van de bestaande culturele infrastructuur in Drenthe en daarbuiten. Via deze samenwerking kan een ambitieus en vernieuwend programma rondom Land Art worden samengesteld.

Bestuur

Het bestuur bestaat sinds januari 2011 uit:

- Reyn van der Lugt, voorzitter (voormalig directeur Groninger Museum)
- Albertine Zoetmulder-Sanders, secretaris (namens de familie Sanders)
- Roelie Lubbers-Hilbrands, penningmeester (directeur/eigenaar RLH A&A BV)

Adviseur van het bestuur is Pieter Sanders.

Het bestuur is in 2019 drie keer bijeengewees, op:

- 5 maart 2019 in Haarlem;
- 3 juli 2019 in Amsterdam ten kantore van Anne Reenders;
- 5 september 2019, in combinatie met een bezoek aan wethouder Kleine van de gemeente Emmen.

Volgens artikel 5 van de statuten dient elk half jaar een vergadering te worden gehouden.

Raad van Advies

De Raad van Advies bestaat uit:

- Arno van Roosmalen, voorzitter (Directeur STROOM, centrum voor beeldende kunst en architectuur in Den Haag);
- Jeroen Boomgaard (Lector Kunst en Publieke Ruimte bij de Gerrit Rietveld Academie / Universiteit van Amsterdam);
- Harry Tupan (Directeur Drents Museum)

De Raad van Advies is met het bestuur in 2019 niet bijeen geweest. Wel zijn de individuele leden een aantal keren bijgepraat over de lopende zaken en geraadpleegd voor specifieke vragen.

Beloningsbeleid

De bestuursleden en de leden van de Raad van Advies ontvangen conform artikel 3 lid 5 van de statuten geen beloning voor hun werkzaamheden. Voor projectmanagement vindt externe inhuur plaats.

Projectleiding en advies

Met ingang van december 2014:
Anne Reenders
J.J. Cremerplein 29 III
1054 TH Amsterdam
BTW nummer: NL1043,94,833, b01
anne@kunstvoorkunztaken.nl
www.kunstvoorzaken.nl
06-45754855

Anne Reenders (1973) werkt reeds meer dan 15 jaar aan de ontwikkeling van kunstprojecten in de publieke ruimte. Sinds 2007 vanuit haar eigen onderneming Kunst voor Kunstzaken. Ze heeft inhoudelijk veel kennis van hedendaagse kunst en ruime ervaring met het betrekken van kunstenaars bij stedelijke en ruimtelijke ontwikkelingsprocessen.

Voor de oprichting van haar eigen onderneming werkte ze bij diverse culturele instellingen. Zo werkte ze o.a. bij Atelier HSL, het kunstprogramma bij de aanleg van de Hogesnelheidslijn-Zuid, het Centrum Beeldende Kunst Utrecht, De Uithof – Universiteit Utrecht (Vastgoed) en stelde ze als curator diverse tentoonstellingen samen over hedendaagse kunst.

Van september 2007 tot november 2011 was zij aangesteld als stedelijk adviseur beeldende kunst bij de Gemeente Enschede. Sinds september 2017 werkt ze als adviseur beeldende kunst/Land Art voor de Provincie Flevoland.

Aansprakelijkheidsverzekering

In 2012 is bij Interpolis een Aansprakelijkheidsverzekering inclusief Bestuurdersaansprakelijkheid t.n.v. de Vereniging Lacda afgesloten die jaarlijks doorloopt.

Communicatie en PR

Met ingang van december 2014 behoort dit tot de taken van projectleider Anne Reenders.

ANBI

Stichting Land Art Contemporary is door de fiscus aangemerkt als een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).

Meer informatie

info@landartcontemporary.nl
www.landartcontemporary.nl

2. ACTIVITEITEN VERSLAG 2019

2.1 Broken Circle/Spiral Hill

Stichting LACDA is in 2018 benaderd door Lisa le Feuvre, directeur van een nieuwe stichting in USA die in het testament van Nancy Holt was voorzien genaamd Holt/Smithson Foundation.

Foundation: <http://holtsmithsonfoundation.org/>.

Het is een stichting die niet enkel het materiele erfgoed van Nancy Holt en Robert Smithson bewaart maar meer het mentale gedachtengoed en hun manier van werken als kunstenaars levend wil houden.

De stichting bestaat voor een bepaalde tijd, tot 2038, het jaar waarin het 100 jaar geleden is dat Robert Smithson werd geboren. Een moment waarop je zijn betekenis als kunstenaar op waarde kan schatten.

2018

Samen met Lisa le Feuvre heeft Land Art Contemporary in 2018 een expertmeeting georganiseerd bij STROOM Den Haag. Doel van de bijeenkomst was om kennis en ideeën uit te wisselen over de mogelijke toekomst van het kunstwerk Broken Circle/Spiral Hill (BCSH). Aanleiding was de mogelijke verkoop van de zandafgraving waardoor het kunstwerk op het terrein van een nieuwe eigenaar zou komen te liggen. Ook staat de zandafgraving aan de vooravond van een herontwikkeling aangezien de ontgrondingsvergunning is beëindigd. De Holt/Smithson Foundation wil graag dat het kunstwerk behouden blijft omdat het een zeer belangrijk kunstwerk is in het oeuvre van Robert Smithson en tevens erg belangrijk is voor de huidige generatie kunstenaars. De expertmeeting vond plaats op vrijdag 7 december 2018 en er waren ca 20 mensen aanwezig. Onder de aanwezigen waren vertegenwoordigers van Rijksdienst Cultureel Erfgoed, Provincie Drenthe, Gemeente Emmen, Land Art Contemporary, Land Art Flevoland, STROOM, en een aantal academici, kunstenaars en curatoren.

2019

In 2019 is er een vervolg gegeven aan de samenwerking met Holt/Smithson Foundation. Samen met deze stichting is een projectplan opgesteld, The Future of Broken Circle/ piral Hill. In mei 2019 is er een samenwerkingsovereenkomst opgesteld tussen LAC en Holt/Smithson Foundation (HSF).

Programmaleider Anne Reenders vertegenwoordigt sindsdien de HSF in Nederland.

Met diverse activiteiten wordt gewerkt naar 2021, het jaar waarin het kunstwerk zijn 50-jarig jubileum viert.

Sinds begin 2019 heeft zandgroeve Broken Circle/Spiral Hill een nieuwe eigenaar. Deze nieuwe eigenaar bezint zich op een nieuwe toekomst voor de voormalige zandmijn. Hiermee vangt tevens een nieuw hoofdstuk aan voor Broken Circle/Spiral Hill.

Op 29 november 2019 is in samenwerking met de gemeente Emmen, Holt/Smithson Foundation en CBK Emmen een excursie georganiseerd naar Broken Circle/Spiral Hill.

Door de Holt/Smithson Foundation is een bijdrage toegezegd van €7.000. Hiervan is €2.333 ontvangen in 2019.

Verloopstaat:

Jaar	Broken Circle / Spiral Hill	(€)
	Saldo 31 december 2018	0
2019	Bijdrage Holt/Smithson Foundation, 1/3 deel	2.333
2019	Onkosten	-29
	Saldo 31 december 2019	2.304

2.2 Koloniën van Weldadigheid

In 2017 zijn twee kunstprojecten gestart in de Koloniën van Weldadigheid Frederiksoord.

- Laurence Aëgerter: levend landschapswerk, *De Palmenkolonie*.**
 Ontwikkeling van een levend monument ter nagedachtenis aan de bestedingen die opgroeiden in de Maatschappij van Weldadigheid Frederiksoord 2018 – 2020.
- Neeltje ten Westenend: A Play of History**
 Growing Archive of Reconstruction. Artistiek onderzoek naar de representative van het erfgoed van de Maatschappij van Weldadigheid Frederiksoord 2018 – 2020.
 Neeltje maakt voor haar onderzoek gebruik van een leegstaande kolnistenwoning als werk- en verblijfplek.
 Op zaterdag 16 november 2019 vond een bijzondere en eenmalige openbare repetitie plaats van het projectkoor Gabriel Fauré uit Wilhelminaoord. In het koloniekkerkje te Wilhelminaoord werden twee historische kolonieliederen ten gehore gebracht. Het betrof 'Morgenlied voor Kolonisten' uit 1818 en het lied 'Tuinbouwschool te Frederiksoord' uit 1884 van J. Pol, gecomponeerd voor de opening van de Gerard Adriaan van Swieten Tuinbouwschool. Het lied van J. Pol werd door dirigente Monique Suring voorzien van een melodie. In samenwerking met componist Harry de Wit werd gezocht naar herinterpretaties van de liederen en werd gewerkt aan een eigentijdse soundtrack voor een toekomstige film.
 Voor de reconstructie van de kolonieliederen is een bijdrage van de gemeente Westerveld toegekend van €2.500.

De kosten voor de projecten zijn gemaakt vanaf 2018.

Verloopstaten:

Jaar	De Palmenkolonie	(€)
2017	Saldo 31/12/2017, Subsidie Provincie Drenthe,	8.000
	Saldo 31 december 2017	8.000
2018	Bijdrage Maatschappij van Weldadigheid	3.254
2018	Kosten 1 ^e deel onderzoek, L. Aëgerter	-8.000
2018	Te ontvangen: subsidie gemeente Westerveld (ontvangen in 2019)	2.750
	Saldo 31 december 2018	6.004
2019	Bijdrage Mondriaan Fonds, 90%	5.400
2019	Garantiesubsidie Stichting Stokroos	2.000
2019	Honorarium A. Reenders (50%)	-2.178
2019	Te ontvangen: Restant bijdrage Mondriaan Fonds, 10% (ontvangen in 2020)	600
2019	Te betalen: Kosten 2 ^e deel onderzoek, L. Aëgerter (betaald in 2020)	-9.365
	Saldo 31 december 2019	2.461

Jaar	A Play of History	(€)
2017	Saldo 31/12/2017, Subsidie Provincie Drenthe	10.000
	Saldo 31 december 2017	10.000
2018	Bijdrage Maatschappij van Weldadigheid	5.000
2018	Kosten 1 ^e deel honorarium	-6.050
2018	Kosten herinrichting koloniewoning	-847
2018	Te betalen: 2 ^e deel honorarium (betaald in 2019)	-6.897
	Saldo 31 december 2018	1.206
2019	Honorarium A. Reenders (100%)	-1.210
2019	Te ontvangen: bijdrage Gemeente Westerveld, kolonieliederen	-2.500
2019	Te betalen: kosten/honorarium N. ten Westenend kolonieliederen	2.500
	Saldo 31 december 2019	4

2.3 Land (Art) Making

In samenwerking met Zone2Source In het Amstelpark te Amsterdam werkte LAC in 2018 en 2019 aan de ontwikkeling van een platform waarin er geëxperimenteerd wordt met nieuwe manieren om kennis en ervaringen over het landschap te ontsluiten.

Bij het Fonds Creatieve Industrie is hiervoor een startsubsidie aangevraagd van €7.500. Deze is toegekend op 14 juli 2017. In 2017 is hiervan een voorschot van €6.000 ontvangen. Tot en met 2018 zijn beperkt kosten gemaakt. Er is inmiddels verlenging van de projectperiode aangevraagd.

De pilot van Land (Art) Making vond plaats in het voorjaar van 2019 in twee landschappen waarin afval een centrale rol speelt: de VAM-berg bij Wijster in Drenthe en de gifstortplaats in Diemerpark te Amsterdam. Beide gebieden, de één middenin de grote stad de andere op het platteland, worden gekenmerkt door een afzetting of stort van afval waar een natuurlandschap overheen is gelegd.

Land (Art) Making nodigde kunstenaars, ontwerpers, landschapsarchitecten, filosofen, performers en wetenschappers uit om samen met lokale kenners en gebruikers nieuwe kennis en ervaringen over specifieke landschappen te ontwikkelen. Het doel van Land (Art) Making is om nieuwe verhalen te genereren over mens en land. We worden steeds meer doordrongen van de impact die menselijk handelen heeft op de aarde. Hoe kunnen we in deze tijd van klimaatverandering onze verbondenheid met het land opnieuw begrijpen en vormgeven?

Samen met een groep kunstenaars en ontwerpers deden we onderzoek naar deze landschappen waar de relatie tussen mens en natuur precair is. We organiseerden twee excursies naar 'afvallandschappen', de VAMberg en het Diemerpark. Daar spraken we met betrokkenen en deelden we inzichten uit. Een aantal kunstenaars diende voorstellen voor vervolgonderzoek in. In de zomer van 2019 organiseerden we bij Zone2Source een bijeenkomst over de positie van afval in onze samenleving vanuit het perspectief van de filosoof en de persoon die verantwoordelijk is voor de 'berging' van afval.

Deelnemende kunstenaars en ontwerpers: Birthe Leemeijer, Collectief Walden, Elmo Vermijs, Superuse Studios, Bert Scholten, Justin Bennett, Studio Monnik, Wouter Osterholt, Curdin Tones, Atelier Veldwerk, Marjolijn Boterenbrood, Wouter Valkenier, Roelf Toxopeus, Dominique Himmelsbach de Vries, Collectief Walden.

Partner: Zone2Source

Betrokken bij de pilot: Drents Landschap, Kenniscentrum Landschap RUG, Afvalzorg, Vrienden van het Diemerpark, Gemeente Amsterdam

Mede mogelijk gemaakt door: Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Verloopstaat:

Jaar	Landschap in een tijdperk	(€)
2017	Saldo 31/12/2017	6.000
	Subsidie Fonds Creatieve Industrie, voorschot	
2018	Te betalen: nota A. Smits 50% honorarium pilot (betaald in 2019)	-1.249
	Saldo 31 december 2018	4.751
2019	Diverse (reis)kosten excursie VAM Berg	-1.024
2019	Honorarium A. Reenders (50%)	-1.250
2019	Lezing en reiskosten Afvaldebat	-163
2019	Projectcoördinatie E. Kersten, Zone2Source	-500
2019	Alice Smits, Looking Glass, 50% honorarium pilot	-1.250
2019	Te ontvangen: restant subsidie Fonds Creatieve Industrie (ontvangen 7/1/20)	1.500
	Saldo 31 december 2019	2.064

2.4 Collectief Walden

Op 12 en 13 oktober en op 19 en 20 oktober heeft Collectief Walden het project *Het Verband van Alles met Alles* gespeeld op Natuurplaats Noordsche Veld in Norg in Drenthe met als decor het oude munitiedepot van Donderboerkamp.

Tijdens een artistieke onderzoeksperiode bij Land Art Contemporary in Dalen die aansloot op de uitvoeringen van hun voorstelling *Windstillevens* verdiepte Collectief Walden zich in het Nederlandse energielandschap, meer specifiek op dat van Drenthe. Dit leidde uiteindelijk tot de ontwikkeling van *Het Verband van Alles met Alles*.

Om *Het Verband van Alles met Alles* te begrijpen deed Collectief Walden een ultieme poging de gehele werkelijkheid terug te voeren tot één eenvoudig principe: warmte. Een muzikale, beeldende, poëtische samenstelling.

De samenstelling vond plaats op een van de talrijke munitiedepots die tijdens de Koude Oorlog zijn gebouwd in Drenthe. Gigantische hoeveelheden potentiële warmte lagen hier opgeslagen, klaar om tot ontploffing te worden gebracht; de Koude Oorlog kon ieder moment omslaan in een warmte oorlog. Vandaag de dag zijn de depots leeg, maar vindt onder het oppervlak van de Drentse heiden, zanden en bossen een grootschalig transport van een ander soort potentiële warmte plaats; aardgas. Bedoeld om onze huizen en ons eten mee te verwarmen. Het verbindt Drenthe met de andere provincies van ons land, en ons land met de grotere wereld om ons heen.

Door: René van Bakel, Alexandra Broeder, Juul Dekker, Hella Godee, Seline Gosling, Jente Hoogeveen, Matthijs IJgosse, Bernke Klein Zandvoort, Dominic Kraemer, Thomas Lamers, Suzanna van Oers, Matthias Sigurðsson, Thijs van Vuure, Boaz van Doornik en Freek van Zonsbeek.

Co-producenten Over het IJ Festival en Land Art Contemporary.

Voor dit project zijn bijdragen geleverd door Amsterdams Fonds voor de Kunst, Fonds Podiumkunsten, VSBfonds, Provincie Drenthe, gemeente Noordenveld en gemeente Tynaarlo. De financiën zijn via de stichting van Collectief Walden gelopen.

Zie voor meer informatie over Collectie Walden, www.collectiefwalden.nl.

3. FINANCIËEL VERSLAG 2019

Toelichting op de balans

1 Liquide middelen

Betreft het saldo van de rekening courant Rabobank ultimo boekjaar.

2 Te ontvangen bedragen

Dit betreft ultimo 2019:

- €500: teveel betaald aan Stichting ICU2. Bedrag is terug gevorderd in 2020;
- €600: te ontvangen van Stichting Mondriaan Fonds, inzake restant bijdrage Palmenkolonie. Dit bedrag is ontvangen op 7 februari 2020;
- €1.500: te ontvangen van Stichting Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, inzake restant bijdrage Land Art Making. Dit bedrag is ontvangen op 7 januari 2020;
- €2.500: te ontvangen van de Gemeente Westerveld inzake bijdrage reconstructie van de kolonieliederen.
- €1.500 te ontvangen van de familie Sanders inzake donatie onkosten nieuwe website.

Dit betreft ultimo 2018:

- €2.750: te ontvangen van de gemeente Westerveld, inzake toezegging subsidiebedrag 2018 project Palmenkolonie, Laurence Aëgerter. Dit bedrag is ontvangen op 8 januari 2019.

3 Stichtingskapitaal

Nr.	Omschrijving	Stand 1 januari	Toevoegingen in het boekjaar	Onttrekkingen in het boekjaar	Stand 31 december
1	Bijdrage familie Sanders	20.000	0	0	20.000
2	Cumulatief resultaat voorgaande jaren	-25.448	-1.025	0	-26.473
	TOTAAL	-5.448	-1.025		-6.473

Bij oprichting van de stichting is €20.000 ontvangen van de familie Sanders.

4 Bestemmingsfondsen

Dit betreffen van derden ontvangen gelden die hiervoor een bestedingsdoel hebben aangegeven. Het verloop van de verschillende bestemmingsfondsen luidt als volgt:

Nr.	Omschrijving	Stand 1 januari	Toevoegingen in het boekjaar	Onttrekkingen in het boekjaar	Stand 31 december
1	Stichting Broken Circle	8.039	0	0	8.039
2	Project De Palmenkolonie	6.004	8.000	11.543	2.461
3	Project A Play of History	1.206	2.500	3.710	4
4	Project Landschap in het tijdperk	4.751	1.500	4.187	2.064
5	Project Broken Circle Spiral Hill		2.333	29	2.304
	TOTAAL	20.000	14.333	19.470	14.864

Ad 1) Stichting Broken Circle

Deze stichting is ontbonden in 2013. LACDA heeft daaruit een bijdrage ontvangen van €8.039.

De stichting The Broken Circle had als doel het ontwikkelen en in stand houden van land art projecten en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords. De doelstelling van deze stichting was van groot belang en sloot goed aan bij de doelstellingen van Stichting LACDA. Het bestuur van stichting The Broken Circle heeft in 2012 besloten deze stichting op te heffen, daar de drie bestuurders (de heren Rensen en Schaeffer uit Emmen en de heer Mikx uit Eelde) van deze stichting een vergevorderde leeftijd hadden bereikt.

Stichting LACDA heeft de doelstelling overgenomen binnen de kaders van wat mogelijk is. Tevens zal Stichting LACDA erop toezien dat de twee kunstwerken Broken Circle/Spiral Hill van Robert Smithson in Emmen en Stele van Ulrich Rückriem in Amsterdamsche Veld (eerder onder 'toezicht' van Stichting The Broken Circle) worden beschermd voor zover dat binnen de mogelijkheden ligt. LACDA neemt de "ja maar" functie op zich, als onverhoopt vreemde beslissingen rondom die kunstwerken vallen.

Ad 2 t/m 4) Projecten

Zie hiervoor het activiteitenverslag.

5 Resultaat boekjaar

Dit betreft het resultaat van het boekjaar na toevoeging en onttrekking aan de bestemmingsfondsen.

6 Crediteuren

Dit betreft ultimo 2019:

- €9.365: Nota Laurence Aëgerter, kunstproject De Palmenkolonie, 2^e en eindfactuur.
Dit bedrag is betaald op 22 februari 2020.
- €2.500: te betalen aan Bureau ten Westeneind inzake reconstructie van de kolonieliederen.

Dit betreft ultimo 2018:

- €6.897: Nota Bureau ten Westenend inzake "A Play of History", 2^e deel honorarium.
Dit bedrag is betaald op 4 maart 2019.
- €1.249: Nota Looking Glass, A. Smits, 50% pilot Land (Art) Making.
Dit bedrag is betaald op 23 januari 2019.

Toelichting posten op de exploitatierekening

15 Bijdrage familie Sanders

De familie Sanders heeft toegezegd jaarlijks een bijdrage van €1.000 te doneren ter dekking van de vaste kosten. Hier is in 2019 een aanvang mee gemaakt.

20 Website

In 2019 is een nieuwe website gebouwd en geïmplementeerd.
De kosten hiervoor worden voor €1.500 betaald door de familie Sanders.

Voor een toelichting van de overige posten wordt verwezen naar het activiteitenverslag hiervoor.

4. ACTIVITEITEN VOORGAANDE JAREN

Land Art Contemporary is een meerjarig initiatief in Drenthe van Stichting LACDA dat hoogwaardige kunstprojecten in het landelijk gebied ontsluit en daar een eigentijdse, internationale programmering aan toevoegt.

Voor een uitgebreide toelichting verwijzen wij naar de jaarverslagen van de betreffende jaren.

4.1 Broken Circle/Spiral Hill

2011

In 2011 stond het programma in het teken van het 40-jarig bestaan van het kunstwerk **Broken Circle/Spiral Hill**, van de Amerikaanse kunstenaar Robert Smithson (1938-1973). Het 40-jarig bestaan van Broken Circle/Spiral Hill was voor meerdere partijen aanleiding om hier aandacht aan te geven met een publicatie, een film een tentoonstelling en een serie kunstopdrachten.

2012

In maart 2012 is het **boek "Art in continual movement"**, dat gaat over de hedendaagse relevantie van het oeuvre van Robert Smithson, gepresenteerd tijdens het symposium Rethinking Robert Smithson in de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag.

2013

De film Breaking Ground: Broken Circle/Spiral Hill die in 2011 gereed kwam, is in 2013 elders vertoond. De stichting heeft hiervoor in 2013 de volgende bedragen ontvangen:

- John Hansard Gallery, Southampton (10 mei – 17 augustus 2013): € 400;
- Museum De Paviljoens, Land Art Live Symposium, 14 juni 2013: € 100;
- Lo Schermo dell'arte, film festival, Florence, Italië, € 200,
- Hermes, Japan, november 2016, €1000.

4.2 The Ultraperiferic

The Ultraperiferic 'Here and Elsewhere' Een artistiek onderzoek en veldwerk programma.

Het idee van de ultraperiferie komt voort uit Smithson's dialectische opvatting over centrum en periferie, site en non-site. Volgens deze theorie maken het centrum en de periferie deel uit van dezelfde processen en staan ze dus niet in tegenstelling tot elkaar maar is er juist een onderlinge samenhang.

Binnen het programma 'The Ultraperiferic - here and elsewhere' vragen we kunstenaars een plek te kiezen die wat hun betreft betekenisvol en precair is binnen de kaders van dit project. Deze plek, biotoop of gemeenschap kan in principe om de hoek zijn of aan de andere kant van de wereld.

Kunstenaars krijgen de opdracht werk te produceren dat de eigenschappen van dat gebied (geografisch, politiek, sociaal) en de mechanismen die aan de perifere status ten grondslag liggen op eigen wijze te duiden en te representeren. Op de website van Land Art Contemporary worden de expedities en de uitkomsten ervan gevolgd, als een digitaal archief.

Partners: TAAK (Nils van Beek en Theo Tegelaers) , Mondriaanfonds, SKOR

2012

Een aantal kunstenaars werd uitgezonden naar perifere gebieden waar ze de dynamische wisselwerking tussen mens en landschap onderzochten.

In 2012 zijn 5 kunstenaars uitgenodigd een schetsvoorstel te maken.

De kunstenaars en hun projecten:

1. Susanne Kriemann   Texas, The Absence of Darkness
2. Jasmijn Visser   The Falklands Project
3. Paloma Polo   Unrest, The Philippines
4. Jeremiah Day   Atlantic Wall, IJmuiden
5. Lara Almarcegui

In 2012 zijn Jasmijn Visser en Susanne Kriemann geselecteerd om met hun onderzoek te starten

2013/2014

Naast Jasmijn Visser en Susanne Kriemann, konden in 2013 vervolgens Paloma Polo en Jeremiah Day aan de slag gaan.

2015/2016

Het 5^e Ultraperipheric project werd in 2015-2016 gerealiseerd door Marjolein Dijkman en speelde zich af op en rondom Nationaal Park Dwingelderveld. Het betroffen een aantal LUNA Talks, gebaseerd op de Lunar Society uit Birmingham, een deftige genootschap van geleerden, amateur onderzoekers, dichters, industriëlen en kunstenaars dat elkaar tussen 1765 en 1813 ontmoette tijdens volle maan. De LUNA Talks in Drenthe werden georganiseerd in het kader van de ontwikkeling van een nieuw kunstproject van Marjolijn Dijkman met als werktitel: That What Make sus Human.

De partners in dit project waren naast Stichting LAC: TAAK, Kik (Kunst in Kolderveen), Het Drents Museum en ASTRON. Ondersteuning is ontvangen van alle betrokken partners en van het Mondriaan Fonds.

4.3 Artist in Residence

In 2012 werd het programma verder uitgebreid met een Artist-in-Residence-programma in Dalen (nabij Coevorden). In het centrum van Dalen (nabij Coevorden) staat een voormalige koetsierswoning/schoenmakersatelier/winkeltje uit 1840. Dit pandje functioneert als artist's residence en is eigendom van de familie Sanders-ten Holte. Kunstenaars kunnen zich aanmelden om 2/3 maanden in het huisje te verblijven.

2013

In 2013 ondersteunde het Mondriaan Fonds 2 werkperiodes van 2 maanden. Selectie geschiedde op basis van voorstellen waarbij het landschap en de plek (de directe omgeving en het huisje zelf) centraal stonden.

1. Barbara Visser 25 maart - 19 mei 2013
Zoektocht naar een bepaalde vorm van concentratie. Het was een werkperiode/verblijf met een open einde.
2. Stijn Verhoeff & Jasper Coppes: 29 juli – 22 september 2013
Stijn en Jasper hebben heel duidelijk toegewerkt naar een eindpresentatie en eindproduct, een 16mm film, waarin de landelijke omgeving van Dalen / Drenthe en een aantal van haar inwoners een grote rol spelen.

2014

De film *Uit de lucht gegrepen* is op 26 en 27 januari 2014 vertoond in het beeldende kunstprogramma van Rotterdam Internationaal Film Festival (IFFR).

In 2014 hebben ten aanzien van dit onderdeel verder geen activiteiten plaats gevonden.

2015

Kunstenaar Marjolijn Dijkman heeft in 2015 en 2016 meerdere korte periodes in de Residence in Dalen doorgebracht.

2016

Kunstenaar Marjolijn Dijkman heeft in 2015 en 2016 meerdere korte periodes in de Residence in Dalen doorgebracht.

Van 16 t/m 21 oktober 2016 zat het Collectief Walden, bestaande uit René van Bakel, Hella Godee, Seline Gosling, Thomas Lamers en Thijs van Vuur, in de AIR in Dalen.

2017

Kunstenaar Cleo Wächter heeft een mooie fotoserie gemaakt over het antropocene landschap. LAC wilde haar uitnodigen in de AIR in Dalen om het antropocene landschap van Drenthe te onderzoeken en hiervoor een voorstel te ontwikkelen. Helaas is de subsidieaanvraag bij de Provincie Drenthe voor dit project niet gehonoreerd.

4.4 Gift Stichting The Broken Circle

2012

In de loop van 2012 heeft het bestuur van Stichting The Broken Circle contact met Stichting LACDA gezocht. De stichting The Broken Circle heeft als doel het ontwikkelen en in stand houden van land-art projecten en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords. De doelstelling van deze stichting is van groot belang en sluit goed aan bij de doelstellingen van Stichting LACDA. Het bestuur van stichting The Broken Circle heeft besloten deze stichting op te heffen, daar de drie bestuurders van deze stichting een vergevorderde leeftijd hebben bereikt.

Stichting LACDA heeft de doelstelling over genomen binnen de kaders van wat mogelijk is. Tevens zal Stichting LACDA erop toezien dat de twee kunstwerken **Broken Circle / Spiral Hill van Robert Smithson in Emmen en Stele van Ulrich Rückriem in Amsterdamsche Veld** (eerder onder 'toezicht' van Stichting The Broken Circle) worden beschermd voor zover dat binnen de mogelijkheden ligt. LACDA neemt de "ja maar" functie op ons, als onverhoopt vreemde beslissingen rondom die kunstwerken vallen.

Het vermogen van Stichting The Broken Circle van ongeveer € 8.000 is na liquidatie van de stichting The Broken Circle overgemaakt op de rekening van Stichting LACDA.

Het bestuur van Stichting The Broken Circle bestond uit:

- De heer Rensen, Emmen
- De heer Schaeffer, Emmen
- De heer Mikx, Eelde

In het jaarverslag van 2012 is achtergrondinformatie over de "Stele" van Ulrich Rückriem opgenomen.

4.5 Digitale wegwijzer voor cultureel erfgoed

Een project in samenwerking met CBK Drenthe en het Drents Archief.

Tot 1 augustus 2013 zijn 29 kunstwerken geselecteerd en beschreven. Daarna zijn foto's verzameld en de beschrijvingen in het Engels vertaald. De gegevens van de kunstwerken zijn ingebracht in het digitaal archiefsysteem Memorix Maior van het Drents Archief. Bij elk kunstwerk zijn afbeeldingen ingebracht (merendeels van Harry Cock in opdracht van CBK gemaakt) waarvan geen auteursrechten bij derden rusten. De locatie kan op digitale kaart zichtbaar worden gemaakt. De objecten zijn te raadplegen op de site www.museaandrenthe.nl in de collectie CBK.

Met de informatie van de ingebrachte kunstobjecten zijn in Annodrenthe.nu (routeapplicatie van het

Drents Archief) 4 routes gemaakt waarmee de kunstwerken gelokaliseerd kunnen worden en de informatie "in het veld" te raadplegen is. De vier routes hebben elk een deel van de objecten:

1. Semslinie (9 plekken)
2. Kunstroute N34 (13 plekken)
3. Kunstwegen (6 plekken)
4. Land Art Contemporary Dalen / Presentatie Land Art Iconen (7 plekken)

Van deze routes zijn complete documentaties gemaakt.

Van het project N34 is nog een afzonderlijke website in de lucht waarin ook films over het project zijn opgenomen (<http://www.n34-kunstroute.nl/>).

Ter afsluiting van het project heeft LAC alle bestanden tot zijn beschikking gekregen: xml.bestanden, pdf bestanden en alle foto's van Harry Cock. De bestanden zijn per mail verzonden.

Het CBK is per 1 januari 2015 ontbonden. Zij waren in gesprek met een mogelijke gegadigde voor de voortzetting van het kunstkanaal.

4.6 Haalbaarheidsonderzoek

2015/2016

Met het haalbaarheidsonderzoek wil de stichting LAC een programma samenstellen in een meerjarige context. LAC richt zich hierbij niet uitsluitend op het kunstpubliek, maar wil juist verbinding maken met natuurorganisaties, wetenschappers (geologen, archeologen, astronomen, historici, filosofen, ecologen), landschapsarchitecten, ontwerpers en landschapsbeheerders e.d.

Het onderzoek ging van start in juli 2015 en werd afgesloten in januari 2016. Het onderzoek is verdeeld in een drietal programmalijnen.

- **Programmalijn researche en kennisuitwisseling**
(collectie landschapskunst Nederland - Drenthe en Artist in Residence).
- **Programmalijn The Ultraperipheric**
- **Programmalijn Land Art Now**
(Into Nature - Sharon Houkema, Voorstelling Windstillevens van Collectief Walden, Energielandschap - het landschap van de toekomst?, Het landschap in het tijdperk van de mens)
In deze programmalijn vraagt LAC kunstenaars en andere deskundigen op het gebied van landschap, natuur en cultuur te reflecteren op het denken over het Antropoceen. Met deze programmalijn willen we het publiek door middel van kunstprojecten, lezingen, excursies een bewustere blik bieden op het gelaagde en gemaakte Nederlandse (en Drentse) landschap en onze relatie tot het natuurbegrip.

Het eindverslag is voor de deadline van 1 mei 2016 bij het Mondriaan Fonds ingediend ter vaststelling van de subsidie. Het onderzoek heeft geleid naar een meerjarenbegroting 2016-2017-2018 en een nieuwe programmalijn Land Art Now voor de komende jaren waarbij ook specifieke aandacht is uitgegaan naar de samenwerking met Drentse kunstinstituten en de inbedding in het Drentse Culturele Landschap. Zie ook hoofdstuk hiervoor.

4.7 Land Art Circle / LAC Dag

2015

In 2015 is een start gemaakt met ideeën over de oprichting van een Land Art Circle. Deze "circle" zal bestaan uit vrienden van LACDA die jaarlijks een vast bedrag doneren. Op deze wijze heeft de stichting meer continuïteit in de financiën.

2016

In 2016 is dit verder uitgewerkt maar nog niet concreet tot een oprichting gekomen. Hiertoe is een brainstorm bijeenkomst georganiseerd op 13 april 2016 in de boerderij van de familie Sanders in Dalen. Aanwezig waren het voltallige bestuur, Harry Tupan van de raad van advies, Geeke Snijders en Pieter Sanders. Men is in gesprek geweest over de volgende vragen:

- Zou het lanceren van een Land Art Circle als motor voor het programma van Land Art Contemporary haalbaar/realistisch zijn?
- Wat zijn voor particulieren motieven om financieel (of anderszins) bij te dragen?
- Wat kan de omvang van zo'n bijdrage zijn?
- Wat voor soort tegenprestaties worden er verwacht?
- Zijn er nog andere particuliere financieringsbronnen denkbaar? Zoals legaten (via notarissen), sponsoring, vriendenclub of ambassadeurschappen?

Op vrijdagmiddag 9 september 2016 heeft stichting LAC een excursie naar het kunstwerk op Kampsheide bij Balloo georganiseerd met potentiële leden van de eventueel op te richten Land Art Circle. Naast het bestuur en Harry Tupan van de Raad van Advies waren nog circa 7 belangstellenden aanwezig.

2018

Op zondag 9 september 2018 is een Land Art Contemporary dag georganiseerd. Belangstellenden zijn uitgenodigd in Drenthe om kennis te maken met een aantal kunstprojecten die door Stichting Land Art Contemporary zijn geïnitieerd.

De ontvangst was in en bij de kolonistenwoning in Wilhelminaoord waar kunstenaar Neeltje ten Westenend tijdelijk verblijft en werkt. Zij vertelde over haar project *Growing archive of reconstruction*. Gelijk na de lunch nam Laurence Aëgerter gezelschap mee naar een presentatie van haar werk in Into Nature Art Expedition te Frederiksoord. Zij vertelde daar over haar onderzoek naar de ontwikkeling van een monument voor de "bestedelingen" in de Maatschappij van Weldadigheid.

In de middag ging het gezelschap naar de boerderij/landgoed van de familie Sanders-ten Holte in Dalen. Om vier uur in de middag was de ontvangst aldaar. Tijdens een wandeling over het landgoed gaf Sharon Houkema een toelichting op het kunstwerk *Positieve Desintegratie Meditatie* dat zij ontwikkelde voor Into Nature 2016. Nu is het kunstwerk tijdelijk te zien op het landgoed van de familie Sanders-ten Holte naast werken uit de privécollectie van de familie Sanders, waaronder een installatie van Maartje Blans. Ook zij was aanwezig om haar werk nader toe te lichten.

De dag werd bezocht door circa 25-30 belangstellenden.

4.8 Into Nature

2016

Kunstenaar Sharon Houkema (1975) heeft op uitnodiging van stichting LAC een kunstwerk ontwikkeld en vervolgens gepresenteerd op de Kampsheide in Drenthe als onderdeel van de manifestatie Into Nature art expedition van 2 juli t/m 18 september 2016.

Het kunstwerk met de titel Positieve Desintegratie Meditatie betreft een koepel, geïnspireerd op grafheuvels, waarbij de bezoeker als het ware tijdelijk "begraven" wordt in een audiovisuele ervaring.

Voor meer informatie over het project Into Nature art expedition, zie de website

<http://www.intonature.net>. Voor meer informatie over Sharon Houkema: www.sharonhoukema.info.

Het kunstwerk is naast de Provincie Drenthe mogelijk gemaakt door organisatie Into Nature, K&C Drenthe, Stichting Het Drentse Landschap.

2017

In 2017 is verder verkend in hoeverre LAC mee kan werken aan Into Nature 2018. LAC is geen onderdeel van de curatorentafel.

Het bestuur van Into Nature bestaat uit Harry Tupan (Drents Museum), Marieke Vegt (K&C Drenthe), Ingeborg STurre (KiK Kolderveen) en Patty Wageman (Museum de Buitenplaats).

4.9 Koloniën van Weldadigheid

Verkenning kunst in het landschap van de Koloniën van Weldadigheid Frederiksoord

In 1818 werd door Generaal Johannes van den Bosch, een visionaire idealist die geloofde in de maakbare samenleving, de Maatschappij van Weldadigheid in Frederiksoord opgericht om een einde te maken aan de verpaupering in de stedelijke gebieden. De kern van zijn oplossing bestond uit het bieden van huisvesting, scholing en zorg binnen nieuw op te richten landbouwkoloniën, de Koloniën van Weldadigheid in Frederiksoord e.o.

De Maatschappij van Weldadigheid heeft samen met de provincie Drenthe en de gemeente Westerveld een gebiedsontwikkelingsplan voor de vrije Koloniën in Frederiksoord e.o. ontwikkeld.

2016

De Maatschappij van Weldadigheid heeft de stichting Land Art Contemporary benaderd om mee te denken over hoe hedendaagse kunst het materiële en immateriële erfgoed van de Koloniën van Weldadigheid in Frederiksoord zicht -en/of beleefbaar zou kunnen maken in het landschap. Stichting Land Art Contemporary treedt in dit geval op als curator/bemiddelaar. Hiervoor is een aanvraag voor subsidie ingediend en toegekend bij het Mondriaan Fonds ad €7.000.

2017

Op 8 maart vond een verkenningsdag in Frederiksoord plaats. Het honorarium van Anne Reenders voor de uitvoering van deze dag ad €3.025 zijn volledig gefinancierd uit een bijdrage van de maatschappij van Weldadigheid.

Eind 2017 zijn twee aanvragen voor kunstprojecten ingediend bij de Provincie Drenthe.

- Laurence Aëgerter (levend landschapskunstwerk De Palmenkolonie)
- Neeltje ten Westenend (A Play of History)

Per brief d.d. 13 december 2017 zijn beide subsidieaanvragen toegekend en deels ontvangen.

De kosten voor de projecten zijn gemaakt in 2018 en 2019.

4.10 Collectief Walden

Landschapstheater Windstillevens

2017

In het weekend van 10, 11 en 12 maart 2017 zijn diverse “voorstellingen” in de open lucht gegeven door theatergroep Collectief Walden van het programma Windstillevens in het Mantingerzand. Het was een groot succes.

De Provincie Drenthe stimuleert het ontwikkelen van projecten die de verbinding zoeken tussen landschap en kunst. Dit heeft geleid tot een subsidietoekenning van €15.000 voor dit project.

LAC heeft een VIP middag georganiseerd op vrijdag 10 maart 2017 in eethuis Voscheheugte aan de Mantingerdijk 8 in Mantinge, naast het Mantingerzand, gerund door Gervaise Coebergh. Hiervoor waren relaties, partners en sponsors van LAC en het project uitgenodigd, waaronder Natuurmonumenten, Provincie Drenthe, K&C Drenthe, Prins Bernhard Cultuurfonds, VSB Fonds, Fonds Podiumkunten, OEROL en Over het IJ festival).

In 2017 is tevens een verkenning uitgevoerd naar een mogelijk vervolg van de samenwerking in de vorm van een programma rondom Munitiedepot Nieuw-Balinge (ontwikkeling 2018, uitvoering 2019). Dit Rijksmonument is in bezit van Natuurmonumenten.

Ook is gekeken of het nieuwe project van Collectief Walden over het oorzakelijk verband tussen de dingen (CAUSA) dat deel uit gaat maken van het programma van OEROL, over het IJ en LAC.

Zie ook: www.collectiefwalden.nl.

4.11 Land (Art) Making

2017

Samen met Zone2Source wil LAC hedendaags landgebruik onderzoeken tegen de achtergrond van het antropoceen door samen met een groep kunstenaars en mensen met uiteenlopende vormen van kennis en expertise een specifiek landschap in kaart te laten brengen en te onderzoeken. Kunstenaars worden vervolgens gevraagd hiervoor projectvoorstellen te ontwikkelen. In 2017 was het plan om een pilotproject te starten rondom het onderwerp land en afval bij twee landschappen waarin afval een belangrijk element is: de VAM berg in Wijster en Diemerpark te Amsterdam.

Bij het Fonds Creatieve Industrie is hiervoor een startsubsidie aangevraagd van €7.500. Deze is toegekend op 14 juli 2017. In 2017 is hiervan een voorschot van €6.000 uitbetaald. In 2017 zijn geen kosten gemaakt.

Er is verlenging van de projectperiode aangevraagd.